

Перебийніс В.І.

д.е.н., професор, академік АЕН України,
професор Полтавського університету економіки і торгівлі,
голова Полтавського обласного правління СЕУ

Перебийніс Ю.В.

викладач Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ

Аналіз сучасного стану розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери України дозволяє сформулювати такі пропозиції.

1. Удосконалення інституційних засад механізмів державного регулювання ринків туристичних та курортно-рекреаційних послуг, зокрема, їх фіскального регулювання, уточнення бази визначення туристичного збору.

2. Визначення та реалізація стратегічних пріоритетів розвитку ключових об'єктів туристичної та курортно-рекреаційної сфери України.

3. Удосконалення державної кредитно-інвестиційної політики розвитку логістичної інфраструктури туристичних та курортно-рекреаційних послуг.

4. Розвиток державно-приватного та муніципально-приватного партнерства у туристичній та курортно-рекреаційній сферах.

5. Удосконалення управління економічною безпекою суб'єктів господарювання туристичної та курортно-рекреаційної сфери, безпекою життєдіяльності споживачів їх послуг.

6. Подальший розвиток таких перспективних напрямів курортно-рекреаційного туризму, як духовний, спортивний, «зелений», кулінарний та ін.

7. Розширення контингенту іноземних споживачів туристичних та курортно-рекреаційних послуг з огляду на відносно низькі цінові пропозиції операторів цих послуг в Україні.

8. Формування в Україні туристично-рекреаційних кластерів, зокрема, у Південному (Приморському), Центральному, Західному (Карпатському) регіонах.

9. Удосконалення державної соціальної політики, спрямованої на забезпечення доступності туристичних та курортно-рекреаційних послуг для малозабезпечених верств населення, осіб з особливими потребами та ін.

10. Повніше використання наукового та освітнього потенціалів ВНЗ України, які готують кадри зі спеціальностей «Туризм», «Курортна справа» та ін. для туристичної та курортно-рекреаційної сфери.

Розвиток туризму на регіональному рівні, на наш погляд, має супроводжуватися удосконаленням транспортного забезпечення за рахунок формування туристичних транспортно-логістичних систем [1; 2; 3].

Рух матеріальних ресурсів від первинного джерела до кінцевого споживача варто розглядати як єдиний матеріальний потік, що забезпечується транспортними засобами. Зазначене є основою, на якій ґрунтується транспортна логістика.

Доцільно виділити певну специфіку підходів – логістики і транспортної логістики. Специфіка підходів транспортної логістики на відміну від «чисто» логістичних підходів передбачає наявність ключових елементів:

- транспортного забезпечення постачання, виробництва і збуту, як інтегруючої ланки в структурі транспортно-логістичної системи;

- вантажопотоку та пасажиропотоку, як різновиду матеріального потоку, що функціонує в межах транспортно-логістичної системи;

- транспортно-логістичного менеджменту, як інструменту управління транспортно-логістичною системою (табл. 1).

Таблиця 1.

Два підходи: логістики і транспортної логістики

Поняття	Логістика	Транспортна логістика
Система	Логістична система	Транспортно-логістична система
Управління системою	Логістичний менеджмент	Транспортно-логістичний менеджмент
Потік	Матеріалопотік	Вантажопотік, пасажиропотік
Потоковий процес	Функціонування матеріального потоку	Перевезення вантажу, пасажирів (просування вантажного потоку та пасажиропотоку)
Ключові ланки логістичного ланцюга	Постачання, виробництво і збут	Транспортне забезпечення постачання, виробництва і збуту, надання послуг

Однією з основних категорій транспортної логістики є її функції. Саме через них виявляється зміст і сутність транспортної логістики, її завдання і мета, як економічної, управлінської науки. Самі ж функції визначаються особливостями предмета транспортної логістики, її місцем та роллю у системі логістики.

Функцією транспортної логістики доцільно вважати основні напрями діяльності, що характеризують сутність, зміст та призначення транспортної логістики, її завдання і мету у системі економічних і управлінських наук.

Функції транспортної логістики, на наш погляд, мають наступні ознаки:

- є основними напрямками науково-пізнавальної (як галузь науки) та навчальної (як навчальна дисципліна) діяльності;

- у них проявляються сутність і зміст транспортної логістики;

- визначають місце транспортної логістики у системі логістики;

- вказують мету і завдання транспортної логістики як економічної науки.

Можна виділити такі функції транспортної логістики.

1) Евристична функція транспортної логістики. Полягає у тому, що наукова діяльність у сфері транспортної логістики базується на теоретичних положеннях, сукупність яких дозволяє спрямовувати цю діяльність на відкриття нових закономірностей та встановлення тенденцій, які виникають у процесі функціонування транспортно-логістичних систем.

2) Онтологічна функція транспортної логістики. Вона призначена пізнавати транспортні процеси, як економічне явище у системі логістики, тобто дослідити предмет транспортної логістики, дати пояснення результатів даного дослідження.

3) Прогностична функція транспортної логістики. Полягає у тому, що, охоплюючи певну систему знань у цій сфері та оволодіваючи певними закономірностями функціонування транспортно-логістичних систем, транспортна логістика, як наука визначає тенденції і напрямки розвитку транспорту у системі логістики.

4) Комунікативна функція транспортної логістики. Дає змогу використовувати нові знання та досягнення інших галузей науки (економічних, управлінських, технічних та ін.) у сфері транспортної логістики і, навпаки, – використовувати результати розвитку транспортної логістики для розвитку зазначених наук.

5) Системоутворююча функція транспортної логістики. Визначає місце, роль і значення транспортної логістики у системі логістики та характеризує певну побудову транспортної логістики, як системи.

Очевидно, даний перелік функцій транспортної логістики не є вичерпним. У процесі розвитку цієї науки вони будуть уточнятися і доповнюватися.

Розуміння транспортної логістики, як галузі науки не можливе без з'ясування такої категорії, як принципи. Під принципами транспортної логістики варто вважати керівні засади, теоретичні ідеї, яким притаманні універсальність і загальна значущість, що відображають суттєві положення транспортної логістики. Принципи виражають основу функціонування транспорту, як складової частини транспортно-логістичної системи, визначають сутність складних взаємин усередині цієї системи. Принципи транспортної логістики мають собою узгоджену систему, що складається з елементів, які перебувають у взаємозв'язку, забезпечуючи певну їх цілісність і єдність.

Система принципів транспортної логістики, на наш погляд, має включати такі принципи.

1) Принцип відповідальності транспортної логістики. Полягає у тому, що учасники транспортного процесу (і як господарюючі суб'єкти, і як фізичні особи) несуть відповідальність у межах чинного законодавства за дотриманням угод, правил дорожньої безпеки, екологічної безпеки тощо.

2) Принцип планування транспортної логістики. Являє собою складову планомірно пропорційного формування і функціонування транспортно-логістичної системи, свідому цілеспрямовану діяльність з визначення пропорцій розвитку матеріально-технічної бази транспорту та її використання шляхом розробки, затвердження і доведення внутрішньовиробничих планів до їх виконавців.

3) Принцип доцільності транспортної логістики. Полягає у тому, що транспортно-логістична система і транспорт (як її компонент) мають своєчасно, повно і якісно забезпечувати потреби споживачів у транспортних послугах.

Сучасними підходами транспортної логістики є:

- застосування систем автоматичного контролю переміщення пасажирів і вантажів;

- впровадження систем контролю місцезнаходження транспортних засобів (глобальної автоматизованої супутникової системи, що дозволяє визначати широту та довготу місцезнаходження транспортного засобу);

- створення загальнонаціональних комп'ютерних мереж з контролю за пересуванням пасажирів і вантажів;

- використання систем забезпечення безпеки руху транспортних засобів на базі ЕОМ та сучасних систем зв'язку;

- розвиток комплексних систем транспортування пасажирів і вантажів, що об'єднують у межах однієї макрологістичної мережі підприємств різних видів транспорту;

- спеціалізація транспортних засобів та транспортних об'єктів у процесі переходу транспортних компаній до перевезення дрібних партій вантажів та індивідуалізації обслуговування споживачів;

- використання автомобільних перевезень малих партій вантажів за принципами «від дверей до дверей», «точно вчасно» та ін.;

- формування універсальних логістичних підприємств, які забезпечують увесь комплекс логістичних операцій – закупівлю товарів, перевезення, зберігання, страхування пасажирів і вантажів, сортування і комплектування, інформаційне обслуговування, розміщення замовлень тощо;

- створення транснаціональних логістичних систем, як наслідок глобалізації економіки.

Транспортно-логістична система включає сукупність суб'єктів транспортної логістики, що функціонують з метою оптимізації вантажопотоків у логістичних ланцюгах «постачання – виробництво – збут» за критерієм мінімуму логістичних витрат. Термін «транспортно-логістична

система» є похідним від терміну «логістична система», але на відміну від неї підкреслює головну, інтегруючу роль транспорту в логістиці.

Туристична транспортно-логістична система, на наш погляд, має ґрунтуватися на таких принципах.

1) Принцип раціональності. Полягає у виборі раціонального варіанту туристичної транспортно-логістичної системи. Завдяки реалізації цього принципу досягається оптимізація системи в цілому. Здійснюється це шляхом оптимізації управлінських рішень, окремих завдань і планів, розподілу ресурсів, запасів тощо.

2) Принцип емерджентності (цілісності). Передбачає функціонування туристичної транспортно-логістичної системи, як цілісної системи, що виконує задану цільову функцію. При цьому важливо враховувати, що збільшення розмірів туристичного підприємства, його багатофункціональність зумовлює ускладнення його функціонування. При цьому збільшується кількість логістичних ланок і ланцюгів, що мають властивості, які не завжди співпадають з властивостями всього туристичного підприємства, як туристичної транспортно-логістичної системи. Внаслідок цього зростає ймовірність неспівпадання локальних оптимумів цілей окремих логістичних ланцюгів з загальним оптимумом цілі туристичної транспортно-логістичної системи підприємства.

3) Принцип системності. Обумовлює функціонування туристичного підприємства, з одного боку, як туристичної транспортно-логістичної системи, а з іншого боку – як підсистеми, що входить до транспортно-логістичної системи регіону (адміністративного району, області), туристичної галузі країни.

4) Принцип ієрархії. У багаторівневих туристичних транспортно-логістичних системах відносини між окремими рівнями повинні характеризуватися впорядкованістю їх

взаємин, що обумовлюється ієрархією. Оскільки кожен рівень туристичної транспортно-логістичної системи володіє певною автономією, то ієрархічна структура туристичної зазначеної системи відносно жорстка.

5) Принцип формалізації. Передбачає формалізацію якісних і кількісних характеристик, що характеризують діяльність туристичних транспортно-логістичних систем підприємств туризму.

6) Принцип інтеграції. Властивості інтеграції окремих елементів туристичних транспортно-логістичних систем підприємств туризму виявляються в набутті особливих властивостей, які дозволяють одержати внаслідок їх сукупної дії синергичний ефект, як ефект суміщених дій.

Туристична транспортно-логістична система складається з таких підсистем:

1) транспортно-постачальницька підсистема, яка постачає туристичному підприємству усі необхідні матеріальні ресурси, а також здійснює перевезення клієнтів до місць одержання ними туристичних послуг та зворотне транспортування клієнтів;

2) транспортно-технологічна підсистема, що забезпечує функціонування потоків туристів у місцях одержання туристичних послуг (у вигляді туру) як ринкового продукту туристичного підприємства.

При формуванні та функціонуванні туристичних транспортно-логістичних систем доцільно враховувати такі принципи.

1) Системний принцип, що полягає в інтеграції усіх ланок туристичного підприємства та їх взаємодію.

2) Принцип обліку, який передбачає врахування сукупних витрат в межах усього логістичного ланцюга – від закупівель матеріально-технічних ресурсів для функціонування туристичного підприємства до реалізації туристичного продукту включно.

3) Принцип оптимізації, що передбачає функціонування туристичної транспортно-логістичної системи та її підсистем за критерієм мінімуму сукупних логістичних витрат.

4) Принцип стійкості, реалізація якого дозволяє туристичній транспортно-логістичній системі функціонувати з мінімальними відхиленнями від норми в умовах біфуркаційного впливу зовнішнього середовища туристичних організацій.

5) Принцип адаптації туристичної транспортно-логістичної системи до зміни зовнішнього та внутрішнього середовища туристичних підприємств, що реалізується шляхом прийняття відповідних управлінських рішень і корекції функціонування транспортно-постачальницької та транспортно-технологічної підсистем.

Важливою є інтеграція підсистеми логістичного управління в загальну систему менеджменту туристичного підприємства, забезпечивши ефективну організаційну структуру та структуру управління підприємством, взаємодію окремих елементів системи менеджменту шляхом узгодження діяльності туристичної транспортно-логістичної системи з операційними процесами на туристичному підприємстві.

Інформаційне забезпечення туристичної транспортно-логістичної системи є невіддільною складовою її функціонування. Для надходження необхідної інформації, підвищення потенційних можливостей туристичної логістики щодо збільшення прибутку, зростання конкурентоспроможності туристичного продукту, збільшення частки ринку туристичних послуг доцільно комп'ютеризувати всі підрозділи туристичного підприємства.

Особливо важливо удосконалювати системи обробки інформації з метою оптимізації рівня запасів матеріально-технічних ресурсів, прийняття управлінських рішень тощо.

Слід комп'ютеризувати системи обліку і контролю руху та використання матеріальних ресурсів і туристичних потоків.

Доцільно детально опрацювати логістичні операції в туризмі. Повинні бути визначені «вузькі місця» в логістичному ланцюгу – як з позицій її продуктивності, так із позицій витрат на утримання окремих складових туристичної транспортно-логістичної системи. Це дозволить забезпечити збільшення питомої ваги логістики у прибутку туристичного підприємства.

Необхідно здійснювати ефективне управління матеріальними потоками, що повинно забезпечити реалізацію усіх функцій туристичної транспортно-логістичної системи при загальній координації з боку служби логістики туристичного підприємства.

Доцільно визначати внесок логістики в загальний прибуток туристичного підприємства. Логістичні операції (транспортування, складування та інші) можна обліковувати відповідною обліковою службою (бухгалтерією).

Варто на підприємстві мати затверджений перелік показників ефективності функціонування туристичної транспортно-логістичної системи, до яких можна, зокрема, віднести:

- одержаний прибуток з розрахунку на одного туриста та 1000 грн активів туристичної транспортно-логістичної системи;
- продуктивність туристичної транспортно-логістичної системи;
- витрати на утримання туристичної транспортно-логістичної системи;
- енергомісткість логістичних процесів;
- трудомісткість логістичних операцій;
- рівень матеріальних запасів у туристичній транспортно-логістичній системі.

Доцільно оптимізувати рівень якості логістичного обслуговування, який можна з'ясувати: по-перше, шляхом встановлення додаткових доходів, отриманих від надання високоякісного туристичного сервісу; по-друге, співставленням прибутку, одержаного від туристичного сервісу вищого рівня, із затратами на підтримання такого рівня.

Важливо відпрацьовувати зв'язки туристичного підприємства з контрагентами, що займаються матеріально-технічним постачанням. Зокрема, слід оптимізувати кількість таких контрагентів. З метою підвищення надійності забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами слід оптимізувати їх запаси.

Варто взаємодіяти з іншими підприємствами при опрацюванні стратегії, що дозволяє туристичному підприємству досить тісно взаємодіяти зі своїми партнерами (постачальниками, транспортними підприємствами, споживачами) в довготерміновому періоді. Така взаємодія партнерів має бути стратегічною, що передбачає спільне опрацювання та реалізацію комплексу заходів з узгодження дій зацікавлених сторін в ефективному функціонуванні логістичного ланцюга. Це зумовлює необхідність постійного обміну інформацією стосовно планів діяльності партнерів по туристичному бізнесу тощо.

У туристичному підприємстві доцільно мати службу логістики туризму, яка б відповідала за постачання матеріально-технічних ресурсів, їх складування, управління запасами, координувала б свою діяльність з транспортним підрозділом, відділом маркетингу, іншими службами. Служба логістики туризму повинна мати необхідне інформаційне забезпечення. Фахівцям підприємства, що управляють постачанням, транспортуванням та ін., слід мати належну підготовку з логістики.

Керівництво служби логістики та туристичного підприємства в цілому повинно підтримувати високе значення та престиж працівників, що займаються туристичною логістикою, мотивувати їх діяльність. Необхідність досягнення високої ефективності управління персоналом служби логістики туризму включає заходи з підбору кадрів, їх підготовку та підвищення кваліфікації, навчання їх сучасним методам і технологіям в галузі логістики.

Література:

1. Перебийніс В.І., Перебийніс О.В., Олексенко Л.В. Логістичне забезпечення туристичних підприємств// Модернізація туризмознавства: теорія і практика партнерства: монографія/ за ред. Г.П. Скляра. – Полтава: ПУЕТ, 2015. – С. 170-180.

2. Перебийніс В.І. Транспортно-логістичні системи підприємств: формування та функціонування: монографія / В.І. Перебийніс, О.В. Перебийніс. – Полтава: РВЦ ПУЕТ, 2006. – 207 с. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/1546>.

3. Перебийнос В.И., Надворная Г.Г. Финансово-экономическая безопасность туристско-рекреационной сферы Украины// Инновационное развитие и финансовая безопасность социально-экономических систем: монография/ под. ред. С.В. Климчук. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2014. – С. 128-134.